

Tėvynės sąjungos politikos memorandumas

Dėl situacijos Lietuvos energetikoje po 2010-01-01

2008 m. vasario 20 d.

Po to, kai LR Prezidentas V. Adamkus pasirašė Atominės elektrinės įstatymą, būtų klaida ir toliau pagrindine artimiausio laikotarpio Lietuvos energetikos problema ir visuomenės svarbiausių diskusijų tema laikyti naujos atominės elektrinės tema.

Nauja atominė elektrinė, jeigu bus statoma, bus pastatyta ne anksčiau kaip 2017 m., o labiausiai tikėtina, kad apie 2020 metus. Jeigu šiai G. Kirkilo vadovaujama Vyriausybei dar iki Seimo rinkimų nepavyks pasiekti, kad Europos Sąjunga Ignalinos AE II bloko veiklą leistų pratęsti dar bent keletą metų, Lietuva jau 2010 sausio 1 d. susidurs su milžiniškomis ekonominėmis problemomis, apie kurias Vyriausybė vengia atvirai kalbėti ir kurių niekaip neišsprendžia tik 2020 metais galimai pradėsianti veikti nauja atominė elektrinė.

Atominės elektrinės įstatymo ir derybų dėl Nacionalinio investuotojo steigimo proceso metu atsiskleidę silpni Vyriausybės administraciniai sugebėjimai nesuteikia daug vilčių, kad Vyriausybė sugebės efektyviai pasirengti ir 2010 metų iššūkiams. Ypač dėl to, kad šiuose reikaluose už Vyriausybės nugaros nestovės savo interesų turintis ir juos galintis įgyvendinti stambusis verslas.

Pasiruošimas 2010 metų sausio 1-ajai šiai Vyriausybei turėtų būti pats svarbiausias prioritetas, efektyviai dirbant visuose – ir tarptautiniuose diplomatinuose, ir vidaus ūkio frontuose. Tai ne vieną kartą mūsų iniciatyva buvo svarstoma Seimo komitetuose ar specialiose darbo grupėse, kurioms Tėvynės sąjungos atstovams iki šiol tenka vadovauti. Deja, ligšiolinė Vyriausybės veikla šioje srityje nesuteikia optimizmo, nes matome tik atskirų ministerijų nesusikalbėjimą ir Premjero propagandinius bandymus atsakomybę už Vyriausybės neveiklumą perkelti ant opozicijos pečių. Praktiškai jokios konstruktyvios ir efektyvios veiklos šioje srityje nebuvo, nėra ir, tenka spėlioti, nebus. Apie tai susirūpinę dar 2007 m. gruodžio mėn. 5 d. rašėme savo laiške Respublikos Prezidentui. Per tą laiką nieko nepasikeitė, išskyrus tai, jog paaiškėjo skandalingas Ūkio ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos ir Vyriausybės kanceliarijos nesusikalbėjimas dėl planuotos užsakyti nepriklausomos EBRD banko studijos, kuri turėjo pagrįsti, dėl kokių priežasčių Ignalinos AE II blokas 2009 metais negali būti uždarytas. Dėl minėto nesusikalbėjimo tokios studijos nebus.

Taigi, Vyriausybė iki šiol realiai nieko nedarė dėl Ignalinos AE II bloko pratęsimo, artėja metas, kai jokie sprendimai dėl pratęsimo jau nebus galimi arba nebeturės prasmės, nes laiku nebus užsakytas branduolinis kuras. Žinant šios Vyriausybės sugebėjimus priimti sprendimus bei juos įgyvendinti vilčių dėl Ignalinos AE darbo pratęsimo nėra daug, bet jaučiame pareigą šiuo memorandumu paskutinį kartą paraginti šią Vyriausybę atlikti savo konstitucinę pareigą. Tai galime padaryti tik atvirai kalbėdami, kokie Vyriausybės nepadaryti darbai kaupiasi ir kokius padarinius Vyriausybės neveiklumas gali sukelti.

Didžiausią nerimą kelia tas faktas, kad Vyriausybė nei tinkamai derasi dėl Ignalinos AE II bloko veiklos pratęsimo, nei tinkamai rengiasi tam atvejui, jeigu IAE II bloko veiklą nepavyks pratęsti.

Kalbant apie galimas mūsų energetikos problemas po 2010 sausio 1 d., jeigu tektų uždaryti Ignalinos AE II bloką, didžiausią nerimą kelia du aspektai: a) padidėsianti priklausomybė nuo

energetinių resursų (dujų) importo iš Rusijos; ir b) elektros energijos kaina, kurią turės mokėti vartotojai.

Toliau pateikiame keletą principinių kritinių pastebėjimų šiais dviem aspektais, bandydami išskirti tik esminius dalykus, kurie iki šiol nėra aiškūs arba kurie Vyriausybės veiksmai nėra aiškūs. Taip bandysime paskatinti Vyriausybę tinkamai veikti.

Apsirūpinimas energetiniais ištekliais po 2010 sausio 1d. (jeigu bus uždaromas Ignalinos AE II blokas)

I. Energetinis balansas ir apsirūpinimo energetiniais ištekliais problema

1. Įvertinus tą faktą, kad Lietuvoje elektros poreikiai gali tik išaugti (prognozuojama, jog Lietuvos elektros energijos poreikis 2010 m. bus 13 TWh), tai uždarius Ignalinos AE II bloką elektros energijos suvartojimo balansas gali būti neigiamas ir deficitas gali siekti beveik 4 TWh. (*Lietuvos Respublikos Seimo Europos reikalų, Užsienio reikalų ir Ekonomikos komitetų 2007-11-23 posėdžio protokolas*).
2. Atsirasantį elektros energijos trūkumą užpildyti galima būtų tik dviem būdais: a) importuojant trūkstamą elektros energijos kiekį; b) papildomai gaminant Lietuvoje dujomis ar mazutu kūrenamose šiluminėse elektrinėse;

Elektros energijos importo galimybės

3. Vyriausybė šiuo metu neturi jokių elektros energijos importo sutarčių 2010 metams. Žiemos metu Skandinavija pati stokoja elektros energijos, energijos stokoja ir Rusija, Baltarusija. Šaltomis žiemomis ir Švedija, ir Rusija jau dabar riboja elektros energijos sutartinius tiekimus į Suomiją (žr. *2007-11 IPA Energy+Water Consulting Lithuania – Least Cost Generation Expansion Plan (atlikta dalyvaujant EBRD už Ignalinos AE uždarymo fondo lėšas)*). Tad Vyriausybės optimizmas dėl elektros energijos importo gali būti visiškai nepagrįstas. Ukraina lyg ir siūlo Lietuvai elektros, bet nieko negirdėti, kad Lietuvos Vyriausybė su Ukraina dėl to tartųsi.

Elektros gamyba šiluminėse elektrinėse

4. 2008-2009 m. Lietuvos šiluminės elektrinės elektros energijos gamybai panaudos: 0,7 mlrd. kub.m. gamtinių dujų ir 200 tūkst. t. mazuto, pagamins iki 25 proc. viso elektros energijos poreikio (2,8 TWh iš 12 TWh). Šiai elektros energijos gamybai bus panaudota 1,8 mln. Europos Komisijos skirtų Lietuvai apyvartinių taršos leidimų (*2007-12-11 Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos raštas Seimo Europos reikalų komitetui “Dėl duomenų rengiant dokumentą “Dėl situacijos Lietuvos energetikos sektoriuje po 2009 m.)*).
5. 2010 m. Lietuvos elektros energijos poreikį tenkinant šalies elektrinėse pagaminta elektros energija būtų reikalinga: 2,3 mlrd. kub. m. gamtinių dujų, 600 tūkst. t. mazuto, taip pat reikėtų panaudoti iki 6,3 mln. apyvartinių taršos leidimų (72 proc. visos metinės Lietuvos kvotos) (*ibid*). Europos Komisija Lietuvai vidutiniškai per metus 2008-2012 m. laikotarpiui yra skyrusi apie 8,8 mln. apyvartinių taršos leidimų. Be to, gamtinių dujų dalis pirminiame energetikos šaltinių balanse padidėtų nuo 28,5 proc. (2006 m.) iki 44 proc. (2010 m.).
6. Po 2010 metų numatomas gamtinių dujų poreikio padidėjimas Lietuvoje yra prognozuojamas nuo šiandieninių 3,03 mlrd. kub.m. iki 4,9 mlrd. kub.m. (*2007-09 Ramboll Oil & Gas Update Review of the Eastern Baltic Gas Sector (atlikta dalyvaujant EBRD už Ignalinos AE uždarymo fondo lėšas)*). Šiuo metu per šalies teritoriją tiekiamos dujos Rusijos Federacijos Kaliningrado sričiai papildomai apkrauna iki 50 proc. (apie 1,3 mlrd. kub.m.) Lietuvos gamtinių dujų perdavimo tinklų pajėgumų.

- Po 2010 m. išaugus transportuojamų dujų kiekiams esami gamtinių dujų perdavimo tinklų pajėgumai neužtikrintų pakankamo pralaidumo, o būtinos investicijos į tinklus (padidinant perdavimo tinklų pajėgumus) Lietuvoje galimai siektų apie 1 mlrd. Lt. (*Lietuvos Respublikos Seimo Europos reikalų, Užsienio reikalų ir Ekonomikos komitetų 2007-11-23 posėdžio protokolas*).

Vyriausybės veiklos problemos

- Šiuo metu Vyriausybė nesidera su "Gazprom" dėl tiekiamų dujų kiekio padidinimo po 2010 metų. Todėl nėra aišku, ar "Gazprom" sugebės ir ar sutiks tai padaryti. Tenka atsiminti, kad daugelis tarptautinių ekspertų prognozuoja, jog po 2010 metų "Gazprom" nesugebės užtikrinti savo įsipareigojimų. Jau šių metų sausio mėn. oro temperatūrai pasiekus –10 laipsnių, Karaliaučiaus srityje buvo jaučiami dujų tiekimo trūkumai.
- Vyriausybė taip pat neapsisprendžia, ar reikia investuoti 1 mlrd. litų į vamzdynų modernizavimą, ar statyti suskystintų dujų terminalą. Greičiausiai susidursime su situacija, kai 2010 metais neturėsime nei vieno, nei kito – nei suskystintų dujų terminalo, nei modernizuotų vamzdžių, per kuriuos būtų galima importuoti papildomą dujų kiekį.

II. Elektros energijos kainos

Elektros kaina 2008-01-01

- Šiuo metu elektros energija buitiniams vartotojams kainuoja 33 cnt/kWh. "Lietuvos energija" iš įvairių elektros gamintojų elektros energiją superka vidutine 12 cnt/kWh kaina. Tokią nedidelę kainą lemia tai, kad elektros energijos gamybos savikaina Ignalinos branduolinėje jėgainėje yra maža ir jai "Lietuvos energija" moka tik 6.58 cnt/kWh. Elektros energijos perdavimo ir skirstymo kaina – 21 cnt/kWh.

Šiuo metu Ignalinos AE II bloke pagaminamos elektros energijos kaina siekia 6.58 cnt/kWh, o gamtinėmis dujomis (praėjusių metų antros pusės kainomis) kūrenamose jėgainėse gaminamos elektros energijos savikaina svyruoja nuo 16 iki 22 cnt/kWh. (*2007-11-29 Ūkio ministro V.Navicko raštas Europos reikalų komitetui*). Elektrėnų jėgainėje gaminamos elektros energijos savikaina šių metų pradžioje siekė 27 cnt/kWh. (*Leidinys "AB "Lietuvos elektrinė" modernizavimas"*).

Elektros kaina 2010-01-01

- Net jei Vyriausybei ir pavyks susitarti dėl elektros energijos importo iš Rusijos po 2010-01-01, akivaizdu, kad Rusija elektrą Lietuvai pardavinės žymiai brangiau nei dabar, nes ją nustatys pagal Lietuvos gamintojų tiekiamą minimalią elektros energijos kainą.
- Jeigu elektros energiją reikėtų gamintis patiems esamose šiluminėse jėgainėse, žymiai padidėtų CO₂ išmetimai, o jiems Lietuva kol kas reikalingo leidimų (ATL) kiekio neturi, už papildomus CO₂ išmetimus, gaminant elektros energiją, reikės mokėti baudas. Dėl to viena šiluminėse elektrinės pagaminta elektros energijos kilovatvalandė pabrangs apie 8 cnt. (*Leidinys "AB "Lietuvos elektrinė" modernizavimas"*).
- Su ES pagalba Elektrėnuose numatytas pastatyti naujas našus 400 MW kombinuoto ciklo blokas iki 2010-01-01 pastatytas nebus. Geriausiu atveju jis gali būti pastatytas 2012 metais, vienos kilovatvalandės gamybos savikaina sieks 19.3 cento, jei dujos nepabrangs. (*Leidinys "AB "Lietuvos elektrinė" modernizavimas"*).
- Taigi vienintelė likusi galimybė Lietuvai užsitikrinti elektros energijos tiekimą laikotarpiu nuo 2010 iki 2012 metų – elektros energiją gaminti nenašiuose, senuose rusiškuose

“Lietuvos elektrinės” blokuose. Jos galios apsirūpinti elektros energija visiškai pakaktų, tačiau gamybas savikaina siektų 27 cent/kWh, jei skaičiuotume dabartinėmis dujų kainomis.

15. Kadangi jokių susitarimų su ES dėl ATL kvotų padidinimo nėra, tai elektros kaina vartotojams bus (jei išliks dabartinės dujų kainos): $27 + 21 + 8 + 3 = 59$ cent/kWh. 27 cent/kWh – gamybos savikaina, 21 cent/kWh – šiuo metu galiojantys perdavimo ir skirstymo kaštai; 8 cent/kWh – CO2 mokestis; 3 cent/kWh – perdavimo ir skirstymo kainos prieaugis dėl Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės atskyrimo bei VEKK jau patvirtintų skirstymo ir perdavimo kainų didinimo.
16. **Taigi elektra 2010-01-01, lyginant su šia diena, brangs mažiausia 78 nuošimčiais ir buitiniai vartotojai turės mokėti ne mažiau kaip 59 centus už kilovatvalandę vietoj dabartinių 33 centų.** Žinant, kad 10 nuošimčių elektros energijos brangimas sąlygoja 0.3 nuošimčio įtaką infliacijai, vien dėl elektros energijos brangimo 2010 metais infliacija sieks 2.4 nuošimčio.

Išvados

Vertinant Lietuvos energetikos situaciją po 2010-01-01 akivaizdu, kad dėl Vyriausybės veiklos (ar neveikimo) klostosi grėsminga situacija: Vyriausybė nei tinkamai derasi dėl Ignalinos AE II bloko veiklos pratęsimo, nei tinkamai rengiasi galimai situacijai po II reaktoriaus uždarymo.

Yra galima krizinė situacija, kai 2010 metams nebus pasiruošta (nes iki šiol Vyriausybė nieko nedaro) nei reikalingam papildomam elektros, nei papildomų dujų kiekio importui ar bent jau apsirūpinimui mazutu, o tai grėstų drastiškais elektros energijos tiekimo ribojimais.

Jeigu Lietuva bus priversta nuo 2010-01-01 uždaryti Ignalinos AE II bloką, tai šalia visų galimų padidėjusios energetinės priklausomybės nuo Rusijos grėsmių Lietuvai gresia patirti ir milžinišką elektros kainų vartotojams šuolį, kuris gali siekti iki 80 proc., lyginant su dabartinėmis kainomis.

Akivaizdu, kad Vyriausybė nėra pasirengusi efektyviai ginti svarbiausių valstybės strateginių interesų energetikos reikaluose. Tokia padėtis yra susiklosčiusi tiek dėl intelektualios ir skaidrios politinės valios stokos Vyriausybės veikloje, tiek ir dėl institucinių problemų.

Ligšiolinė Vyriausybė veikia, tiek rūpinantis Ignalinos AE II bloko veiklos pratęsimu, tiek ruošiantis ir galimam šio bloko uždarymui, yra visiškai neefektyvi, neskaidri, be aiškių veiksmų planų ir tinkamos koordinacijos, todėl ją galima vadinti tik “veiklos imitacija”. Toks aplaidumas yra visiškai netoleruotinas ir gali turėti labai skaudžių pasekmių. Problemų, kurias kelia Vyriausybės neveiklumas, neišspręs nei parlamentinės opozicijos pastangos, nei visuomenės grupių organizuojami referendumai. Jeigu Vyriausybė artimiausiu metu nieko nedarys šioje gyvybiškai svarbioje srityje, neišvengiamai turėtų būti keliamas pasitikėjimo ja klausimas.

Tėvynės sąjungos

Pirmininkas

Andrius Kubilius